Svenska, åk 7 till 9
Två lektioner, cirka 40 minuter var

Farmor, **hvarför?**

Selma Lagerlöf skrev *Den heliga natten* 1904. Hon minns sin farmor, som berättade en saga om den första julnatten.

Jenny Nyström, Julottan, 1920.

Namn _____ Klass _____

Steg 1 Lyssna på början

Helklass, sedan enskilt, 10 min

Lyssna när läraren läser del 1 högt. Följ med i texten på sidan 2. Texten står med den stavning den hade 1904: *hvad* är *vad*, *af* är *av*.

a Hur gammal är berättaren när farmor dör? **Ringa in.**

Tre år | Fem år | Tio år | Fyrtio år

b Vad säger farmor när hon har berättat en saga? **Ringa in.**

Sov gott nu. | Så sant som att jag ser dig och du ser mig. | Det var en gång.

c Vad försvinner ur barnens liv när farmor dör? **Skriv.**

_____

1 LYSSNA PÅ BÖRJAN

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Texten, del 1

Farmor

Selma Lagerlöf, *Den heliga natten*, ur *Kristuslegender*, 1904.
Berättelsen står här i tre delar. […] visar att ord är utelämnade.

1 Då jag var fem år gammal, hade jag en så stor sorg. Jag vet knappast, att jag haft någon större alltsedan.

2 Det var då, som min farmor dog. Alltintilldess hade hon hvarje dag suttit i hörnsoffan i sitt rum och berättat sagor.

3 Jag kan ej minnas annat, än att farmor satt och berättade och berättade från morgon till kväll, och vi barn sutto stilla bredvid henne och hörde på. Det var ett härligt lif. Inga andra barn hade det som vi.

4 Det är ej mycket jag kommer ihåg om min farmor. Jag minns, att hon hade vackert krithvitt hår och att hon gick mycket krokig och att hon alltid satt och stickade på en strumpa.

5 Så minns jag äfven, att då hon hade berättat en saga, brukade hon lägga sin hand på mitt hufvud, och så sade hon: »Och allt det där är så sant, som att jag ser dig och du ser mig.»

6 […] Af alla de sagor, som hon berättade mig, har jag blott ett svagt och oredigt minne. Det är endast en enda af dem jag minnes så väl, att jag skulle kunna berätta den. Det är en liten berättelse om Jesu födelse.

7 Se, detta är nästan allt, som jag kommer ihåg om min farmor, förutom det, som jag minnes bäst, och det är den stora saknaden, då hon var borta.

8 Jag minns den morgonen, då hörnsoffan stod tom och då det var omöjligt att begripa hur dagens timmar skulle få ett slut. Det minns jag. Det glömmer jag aldrig.

9 Och jag minns, att vi barn fördes fram för att kyssa den dödas hand. Och vi voro rädda för att göra det, men då sade någon till oss, att det var sista gången, som vi kunde tacka farmor för all den glädje, som hon hade gjort oss.

10 Och jag minns hur sagor och visor körde bort från gården, inpackade i en lång, svart kista, och hur de aldrig kommo igen.

11 Jag minns, att det var något borta ur lifvet. Det var, som om dörren till en hel vacker, förtrollad värld, där vi förr fritt kunde gå ut och in, hade blifvit stängd. Och nu fanns det ingen, som förstod sig på att öppna den dörren.

12 Och jag minns, att vi barn så småningom lärde oss att leka med dockor och leksaker och lefva som andra barn, och då kunde det ju se ut, som om vi inte mer saknade vår farmor eller kommo ihåg henne.

13 Men ännu i denna dag, efter fyrtio år, då jag sitter och samlar ihop de legender om Kristus, som jag hört borta i österlandet, vaknar den lilla sägnen om Jesu födelse, som min farmor brukade berätta, upp inom mig. Och jag får lust att tala om den än en gång och att låta också den komma in i min samling.

14 Det var en juldag, då alla hade rest till kyrkan utom farmor och jag. Jag tror, att vi voro ensamma i hela huset. Vi hade ej fått fara med, därför att den ena var för ung och den andra var för gammal. Och vi voro ledsna båda två öfver att vi ej hade fått fara till ottesången och se julljusen.

15 Men då vi sutto där i vår ensamhet, började farmor att berätta.

Svåra ord

ottesången julottan, tidig gudstjänst

alltintilldess ända tills dess

lif liv

krithvitt vitt som krita

blott bara

oredigt oklart, rörigt

saknaden att sakna någon

legender berättelser om helgon eller Jesus

österlandet Mellanöstern

sägnen den gamla berättelsen

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Texten, del 2

Mannen som ville låna eld

Farmor berättar om en natt för länge sedan.

16 »Det var en man,» sade hon, »som gick ut i mörka natten för att låna eld. Han gick från stuga till stuga och knackade på. 'Kära, hjälp mig!' sade han. 'Min hustru har nyss födt ett barn, och jag måste göra upp eld för att värma henne och den lille.'

17 Men det var djup natt, så att alla människor sofvo. Ingen svarade honom.

18 Mannen gick och gick. Till sist fick han se ett eldsken lysa på långt håll. Han vandrade då i den riktningen och såg, att elden brann ute i det fria. En mängd hvita får lågo och sofvo omkring elden, och en gammal herde satt och vakade öfver hjorden.

19 Då mannen, som ville låna eld, kom fram till fåren, såg han, att tre stora hundar lågo och sofvo vid herdens fötter. De vaknade alla tre, då han kom, och öppnade sina vida gap, som om de ville skälla, men det hördes inte ett ljud. Mannen såg, att håren reste sig på deras ryggar, han såg, att deras hvassa tänder lyste glimmande hvita i eldljuset och att de störtade emot honom. Han kände, att en af dem bet om hans ben och en om hans hand och att en hängde sig vid hans strupe. Men käkarna och tänderna, som hundarna skulle bita med, ville inte lyda dem, och mannen led ingen den minsta skada.

20 Nu ville mannen gå vidare för att få hvad han behöfde. Men fåren lågo så tätt intill hvarandra, rygg vid rygg, att han ej kunde komma fram. Då steg mannen upp på djurens ryggar och vandrade på dem fram till elden. Och intet af djuren vaknade eller rörde sig.»

21 Så långt hade farmor fått berätta ostörd, men nu kunde jag ej låta bli att afbryta henne. »Hvarför gjorde de inte det, farmor?» frågade jag. »Det får du veta om en stund,» sade farmor och fortsatte sin historia.

22 »Då mannen var nära nog framme vid elden, såg herden upp. Han var en gammal vresig man, som var ovänlig och hård emot alla människor. Och då han såg en främmande komma, ryckte han till sig en lång, spetsig staf, som han brukade hålla i handen, då han vallade sin hjord, och kastade den emot honom. Och stafven for hvinande rätt emot mannen, men innan den träffade honom, vek den åt sidan och susade förbi honom långt utåt fältet.»

23 Då farmor hade hunnit så långt, afbröt jag henne på nytt. »Farmor, hvarför ville inte käppen slå mannen?» Men farmor brydde sig inte om att svara mig, utan hon fortfor med sin berättelse.

24 »Nu kom mannen fram till herden och sade till honom: 'Käre hjälp mig och låt mig låna litet eld! Min hustru har nyss födt ett barn, och jag måste göra upp eld för att värma henne och den lille.'

25 Herden hade helst velat säga nej, men då han tänkte på att hundarna ej hade kunnat skada mannen, att fåren inte hade sprungit för honom och att hans staf inte hade velat fälla honom, blef han en smula rädd och tordes inte neka honom hvad han begärde.

26 'Tag så mycket du behöfver!' sade han till mannen.

27 Men elden var nära nog utbrunnen. Där funnos inte kvar några stockar eller kvistar, utan endast en stor glödhög, och den främmande hade hvarken skyffel eller skopa, hvari han kunde bära de röda kolen.

28 Då herden såg detta, sade han på nytt: 'Tag så mycket du behöfver!' och han var glad åt att mannen inte skulle kunna bära med sig någon eld.

29 Men mannen böjde sig ned, plockade kol ur askan med bara händer och lade dem i sin mantel. Och hvarken svedde kolen hans händer, då han rörde vid dem, ej heller svedde de hans mantel, utan mannen bar bort dem, såsom om det hade varit nötter eller äpplen.»

Svåra ord

herde en som vaktar får
vresig sur och arg
skyffel liten spade
hjord flock
staf lång käpp
mantel vid kappa
gap öppna munnar
vallade vaktade och drev
strupe hals
tordes vågade

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Texten, del 3

Ögon som kunna se

Barnet frågar för tredje gången. Nu svarar farmor.

30 Men här blef sagoberätterskan afbruten för tredje gången. »Farmor, hvarför ville inte kolen bränna mannen?»

31 »Det skall du få höra,» sade farmor, och så berättade hon vidare.

32 »Då den där herden, som var en så elak och vresig människa, såg allt detta, började han undra för sig själf: Hvad kan detta vara för en natt, eftersom hundarna inte bita, fåren inte rädas, spjutet inte dödar och elden inte bränner? Han ropade den främmande tillbaka och sade till honom: 'Hvad är detta för en natt? Och hvaraf kommer det sig, att alla ting visa dig barmhärtighet?'

33 Då sade mannen: 'Jag kan inte säga dig det, om du inte själf ser det.' Och han ville gå sin väg för att snart kunna få tända upp eld och värma sin hustru och barnet.

34 Men då tänkte herden, att han inte ville förlora mannen alldeles ur sikte, innan han fick reda på hvad allt detta kunde ha att betyda. Han reste sig upp och gick efter honom, ända till dess att han kom dit, där han var hemma.

35 Då såg herden, att mannen inte hade så mycket som en stuga att bo i, utan han hade sin hustru och barnet liggande i en berggrotta, där det inte fanns annat än nakna, kalla stenväggar.

36 Men herden tänkte, att det stackars oskyldiga barnet kanske skulle frysa till döds där i grottan, och fastän han var en hård man, blef han rörd och tyckte, att han ville hjälpa barnet. Och han lossade sin ränsel från skuldran, och därur tog han fram ett mjukt och hvitt fårskinn, gaf det till den främmande mannen och sade, att han skulle låta barnet sofva på det.

37 Men i detsamma som han visade, att han ock kunde vara barmhärtig, blefvo hans ögon öppnade, och han såg hvad han inte förut hade kunnat se och hörde hvad han inte förut hade kunnat höra.

38 Han såg, att rundt omkring honom stod en tät ring af små silfvervingade änglar. Och hvar och en af dem höll ett strängaspel i sin hand, och alla sjöngo de med hög röst, att i natt var frälsaren född, som skulle frälsa världen från dess synder.

39 Då förstod han, att alla ting voro så glada denna natt, att de inte ville göra något ondt.

40 Och det var inte bara rundt om herden, som det fanns änglar, utan han såg dem öfverallt. De sutto inne i grottan, och de sutto utanför på berget, och de flögo under himmelen. De kommo gående på vägen i stora flockar, och då de gingo förbi, stannade de och kastade en blick på barnet.

41 Det var sådant jubel och sådan glädje och sång och lek, och allt detta såg han i mörka natten, där han förut ingenting hade kunnat varsna. Han blef så glad öfver att hans ögon hade blifvit öppnade, att han föll på sina knän och tackade Gud.»

42 Men då farmor hade kommit så långt, suckade hon och sade: »Men hvad den herden såg, det kunde vi också se, ty änglarna flyga under himmelen hvarje julnatt, om vi blott förmådde urskilja dem.»

43 Och så lade farmor sin hand på mitt hufvud och sade: »Detta skall du komma ihåg, ty det är så sant, som att jag ser dig och du ser mig. Det är inte på ljus och på lampor, som det kommer an, och det ligger inte vikt vid måne och sol, utan det, som är nödvändigt, det är, att vi äga sådana ögon, som kunna se Guds härlighet.»

Svåra ord

rädas bli rädda
barmhärtighet medlidande, godhet
ränsel väska på ryggen
skuldran axeln
ock också
strängaspel harpa
frälsaren Jesus
varsna upptäcka
ty för
förmådde kunde
urskilja se, upptäcka
härlighet glans, storhet

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Steg 2 Tre gånger hvarför

Helklass, sedan enskilt, 30 min

Lyssna när läraren läser del 2 högt, på sidan 3. Läraren stannar när barnet frågar för tredje gången, i stycke 30.

a Gissa farmors svar

Barnet frågar tre gånger varför. Farmor svarar inte, hon berättar vidare. Varför biter inte hundarna, och varför bränner inte kolen? **Gissa** och skriv, innan du får höra slutet.

Jag tror att ...

Lyssna nu på resten av del 3, på sidan 4. Hade du rätt?

b Samma ord, två gånger

Herden säger *»Tag så mycket du behöfver!»* två gånger (stycke 26 och 28). Men han vill inte ge mannen något. Lite senare ger han bort sitt fårskinn, fast ingen ber om det. Vad har hänt med herden? **Skriv.**

Först ...

c Två målare, samma natt

Två målare har målat den heliga natten. Vilket stycke i del 3 passar bäst till varje målning? **Skriv** stycket i rutan.

Govert Flinck, 1639

Stycke

Gerard van Honthorst, 1622

Stycke

 Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Steg 3 Natten ur hundens ögon

Enskilt, 35 min

I berättelsen berättar farmor om natten. Nu ska du **vara en av de tre hundarna** vid herdens fötter och berätta själv, med *jag*.

Så berättar farmor	Så kan hunden berätta
De vaknade alla tre, då han kom, och öppnade sina vida gap, som om de ville skälla, men det hördes inte ett ljud.	Jag vaknar av steg i gräset. En främling! Jag öppnar munnen för att skälla, men inget ljud kommer ut. Vad är det som händer?

Skriv natten i tre delar. Börja på den gråa texten.

1 Främlingen kommer

Vad gör du när mannen kommer fram till elden?

Jag vaknar när ...

2 Det konstiga

Vad händer som aldrig brukar hända?

Men i natt ...

3 Det herden ser

Vad händer när herden följer efter mannen?

Till sist ...

Läs för en kamrat. Farmor säger: *Det är inte på ljus och på lampor, som det kommer an.* Vad tror du att hon menar?

 Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.